

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

УДК 338.2

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-0287-2019-1-41-23>

МОНІТОРИНГ СТАНУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Попова А.О., ст. викладач

*Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій
Україна, 69091, м. Запоріжжя, вул. Кияшка, 16-А*

al.al.popova@gmail.com

Ключевые слова:

фінансово-економічна безпека, валовий внутрішній продукт, тіньова економіка, офшори, державний борг, прожитковий мінімум, платоспроможний попит.

Результати проведеного аналізу основних показників стану фінансово-економічної безпеки України показали глибокий занепад і багаторазове відставання розвитку економіки України порівняно з показниками багатьох економічно високорозвинених країн. У дослідженні використовувалися, насамперед, дані Всесвітнього банку як установи, що має визнаний авторитет в усьому світі. Порівняння базових показників, які характеризують стан економіки будь-якої країни, свідчить про неуспішність проведених ринкових реформ в Україні, а також негативні тенденції у вітчизняній економіці впродовж понад чверть століття, на відміну від багатьох інших країн. Саме відсутність довгострокової програми національного розвитку країни, яка б мала виважено, послідовно та на постійній основі реалізовуватися в усіх галузях і сферах суспільства, зумовила стійкий критичний стан вітчизняної економіки. Подальше нехтування фінансово-економічною безпекою, тим більш в умовах постійної зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, може призвести до катастрофічних некерованих наслідків. Особливого значення в цьому сенсі набуває системне осмислення показників реального стану вітчизняної економіки, без чого не є можливим визначення необхідних напрямів і заходів для економічного зростання України як на найближчу, так і на віддалену перспективу. Обґрунтована необхідність термінової розробки і впровадження такої системи дієвих заходів, яка дозволить стабілізувати економічний стан країни та відновити її фінансово-економічну безпеку, що стає особливо актуальним в умовах глобалізації світової економіки та участі України в цих процесах.

CONDITION MONITORING FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

A. O. Popova, assistant professor

*Zaporizhzhia Institute of Economics and Information Technologies
Ukraine, 69091, Zaporizhzhya city, Kiyashka str., 16-A*

al.al.popova@gmail.com

Key words:

financial and economic security, gross domestic product, shadow economy, offshore, public debt, living wage, solvent demand.

The results of the analysis of the main indicators of the state of financial and economic security of Ukraine showed a steep decline and multiple lagging of the Ukrainian economy development compared with the indicators of many economically advanced countries of the world. Data collected by the World Bank, as an institution with recognized authority throughout the world, was used in the study. Comparison of the basic indicators characterizing the state of the economy of any country indicates the failure of the market reforms carried out in Ukraine, as well as the negative trends in the domestic economy for more than a quarter of a century, unlike many other countries in the world. It is precisely the absence of a long-term national development program that should have been carefully, consistently and continuously implemented in all sectors of society, has led to a stable critical state of the national economy. Further contempt for financial and economic security, especially under conditions of constant change of both external and internal environment, can lead to catastrophic uncontrolled consequences. The systematic understanding of the indicators of the real state of the domestic economy, without which it is not possible to determine the necessary directions and measures for the economic growth of Ukraine, both in the near and in the long term, is of particular importance in this regard. The necessity of urgent development and implementation of such a system of effective measures that will stabilize the economic state of the country and restore its financial and economic security, which becomes especially relevant in the conditions of globalization of the world economy and participation of Ukraine in these processes, is substantiated.

Постановка проблеми

Існує тісний взаємозв'язок і взаємозалежність між рівнем розвитку економіки і станом грошово-кредитної системи. Успіх розвитку економіки, а відтак і рівень добробуту людей у визначальній мірі залежить від стану грошово-кредитної системи держави, її міцності, збалансованості, стійкості до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів. Водночас стан фінансової системи напряму залежить від рівня розвитку економіки, обсягів виробництва і реалізації високоякісних конкурентоспроможних видів продукції.

Фінансова безпека держави передбачає здатність фінансової системи ефективно формувати та раціонально використовувати фінансові ресурси в обсягах, достатніх забезпечити всі потреби і виконання існуючих зобов'язань держави та її належний соціально-економічний розвиток.

Розробка системи заходів по зростанню розвитку економіки держави загалом і, зокрема, окремих галузей виробництва потребує проведення постійного моніторингу стану безпеки грошово-кредитної системи щодо її стабілізації та зміцнення, збалансованості та ліквідності, достатності фінансових ресурсів, уникнення загроз та ризиків.

Без аналізу і всебічного осмислення показників реального стану розвитку економіки, фінансово-економічної безпеки держави неможливе визначення необхідних напрямів і системи заходів економічного зростання на найближчу і віддалену перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичні і практичні питання фінансово-економічної безпеки держави, регіонів, окремих підприємств і суб'єктів господарювання досліджували такі вітчизняні вчені, як О. Барановський, В. Бурцев, В. Геєць, К. Горячева, М. Єрмошенко, А. Єпіфанов, Н. Метеленко, С. Покропивний, В. Пономарьов та ін.

Проект Концепції фінансової безпеки України (підготовлений за дорученням Міжвідомчої комісії з питань фінансової безпеки при РНБОУ д.е.н. О.І. Барановським, кандидатами економічних наук Ю.О.Блашук, М.І. Пузак, Л.В. Новошинською, О.О. Резніковою, О.В. Романченко, Ф.Ф. Стасюк, В.В. Фещенко) визначає фінансову безпеку як складову економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності життєво важливих (ключових) інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур та громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників (загроз). Основними критеріями фінансової безпеки є достатність фінансових ресурсів, їх збалансованість та ліквідність, які уможливають нормальне існування та розвиток зазначених суб'єктів економічного життя [1].

М. Єрмошенко фінансову безпеку розглядає як стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання. Основна мета фінансової безпеки полягає в постійному підтриманні такого стану фінансово-кредитної сфери [2, с. 59].

А. Єпіфанов дає схоже визначення фінансової безпеки: «... стан фінансово-кредитної сфери країни, що характеризується стійкістю до внутрішніх та зовнішніх загроз а також здатністю забезпечувати стійкий економічний розвиток держави» [3, с. 14].

Поняття «фінансова безпека» в окремих дослідженнях розглядається як основна складова економічної безпеки. С. Покропивний стверджує, що серед усіх функціональних складових економічної безпеки (фінансової, техніко-технологічної, політико-правової, інформаційної, екологічної та ін.) саме фінансову складову вважають провідною і вирішальною, оскільки за ринкових умов фінанси є «двигуном» будь-якої економічної системи [4, с. 472].

Ученими опрацьовуються такі категорії, як «економічна безпека» (як держави, так і підприємства), «фінансова безпека» (як складова економічної безпеки, так і самостійна категорія), «фінансово-економічна безпека» (як комплексний різновид зазначених визначень та як окреме поняття). Водночас, враховуючи стан постійних змін, ще безліч елементів, складових та їх взаємовплив, а також зв'язки з іншими системами і підсистемами зазначених категорій, залишилися поза увагою науковців і дослідників. Більше того, сьогодні є певні розбіжності й неузгодженості з цього напрямку наукових досліджень, а тому зазначені питання залишаються актуальними для подальшої розробки і опрацювання.

Формулювання цілей

На основі даних макроекономічної статистики, наукових публікацій та законодавчо-правових актів ми маємо намір частково долучитися до виконання важливого завдання науковців та провести аналіз й надати об'єктивну оцінку за основними узагальнюючими показниками нинішньому стану фінансово-економічної безпеки України, а також обґрунтувати необхідність першочергової найвищої державної уваги щодо розробки, постійного удосконалення і впровадження системи стратегічних заходів по її зміцненню.

Виклад основного матеріалу дослідження

Реальний стан розвитку економіки, фінансово-кредитної системи та загального рівня фінансово-економічної безпеки держави загалом можна прямо або опосередковано оцінювати багатьма показниками. Важливими узагальнюючими серед них є річний обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) та річний дохід ВВП у розрахунку на одну особу населення в єдиних цінах, показники загального обсягу експорту та імпорту продукції, показник грошових надходжень від експорту продукції в розрахунку на одну особу. Стан фінансово-економічної безпеки прямо характеризують показники обсягу золото-валютних резервів, розмір державного і гарантованого державою боргу, показники відношення такого боргу до загального обсягу ВВП, номінальний розмір державного боргу в розрахунку на одну особу населення країни. Оцінюють стан фінансово-кредитної системи, фінансово-економічної безпеки держави орієнтовними показниками тіньової економіки та впливом фінансових ресурсів у офшори. Для

визначення оцінки стану фінансово-економічної безпеки використовують чимало інших показників.

Одним із визначальних показників, що характеризують стан розвитку економіки будь-якої країни, є показник загального обсягу валового внутрішнього продукту. За

даними Всесвітнього банку ВВП України з 183,3 млрд дол. США (у поточних цінах) у 2013 р. впав до 91,1 млрд дол. у 2015 р. і 93,3 млрд дол. у 2016 р. У 2017 р. загальний ВВП України становив 112,2 млрд дол., що на 38,8% менше порівняно з 2013 р. (табл. 1).

Таблиця 1 – Показники загального обсягу ВВП в окремих країнах світу за даними Всесвітнього банку, млрд. дол. США*

Країна	2012 р.	2013р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Україна	175,8	183,3	133,5	91,0	93,3	112,2
Велика Британія	2662,1	2739,8	3022,8	2885,6	2650,9	2622,4
Італія	2073,0	2130,5	2151,7	1830,9	1859,4	1935,0
Німеччина	3544,0	3753,0	3890,6	3375,6	3477,8	3677,4
Франція	2683,8	2811,1	2849,0	2434,0	2465,0	2583,0
Канада	1824,0	1843,0	1793,0	1553,0	1530,0	1653,0
США	16160,0	16691,5	17042,8	18120,7	18625,0	19390,6
Японія	6203,2	5155,7	4850,4	4395,0	4949,3	4872,1
Данія	327,1	343,6	353,0	301,3	306,9	324,9
Швеція	543,9	578,7	573,8	497,9	514,5	538,0
Польща	500,3	524,2	545,2	477,3	471,4	534,5
Російська Федерація	2210,3	2297,1	2063,7	1368,4	1285,0	1577,5
Китай	8561,0	9607,0	10482,4	11064,7	11191,0	12237,7

*Таблиця складена автором за окремими розрізненими даними Всесвітнього банку [5].

Найбільшим у світі є ВВП США. Він складає від 16,2 трлн дол. у 2012 р. до 19,4 трлн дол. у 2017 р. Друге місце у світі за обсягом ВВП займає Китайська Народна Республіка. ВВП цієї країни з 8,6 трлн дол. США у 2012 р. невпинно і значно зростає і у 2017 р. становив 12,2 трлн дол. Лише впродовж останніх років обсяг ВВП Китаю зріс майже на 43%.

Дійсно великих успіхів у розвитку економіки впродовж останніх років досягли всі країни економічного об'єднання «велика сімка» – Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія й Канада. Обсяг ВВП всіх цих країн вимірюється трильйонами доларів США.

Показники загального обсягу ВВП в окремих країнах світу значно відрізняються залежно від стану розвитку економіки, від чисельності населення й

інших чинників. Наприклад, обсяг ВВП Данії при чисельності населення 5,7 млн осіб у 2017 р. становив 324,9 млрд дол. США, а Німеччини з населенням 82,7 млн осіб – відповідно 3677 млрд дол. США. Із цього прикладу однозначно видно, що пряме зіставлення показників загального обсягу ВВП в окремих країнах лише певною мірою може дати загальну оцінку стану розвитку економіки держав.

Об'єктивним узагальнюючим показником порівняльної оцінки стану розвитку економіки в окремих країнах є показник ВВП у розрахунок на одну особу населення. У 2013 р. цей показник в Україні становив 4,0 тис. дол. США, у 2015 р. – лише 2,1 тис. дол. США, у 2016 р. – 2,2 тис. дол. США, а у 2017 р. – 2,64 тис. дол. США (табл. 2).

Таблиця 2 – Показники ВВП на одну особу в окремих країнах за даними Всесвітнього банку, тис. дол. США*

Країна	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Україна	3,855	4,030	3,105	2,125	2,186	2,640
Велика Британія	41,791	42,724	46,783	44,306	40,412	39,720
Італія	34,814	35,370	35,397	30,180	30,659	31,953
Німеччина	44,065	46,531	48,043	41,324	42,233	44,470
Франція	40,875	42,593	43,009	36,613	36,870	38,477
Канада	52,497	52,418	50,633	43,625	43,349	45,032
США	51,451	52,782	54,697	56,444	57,689	59,132
Японія	48,603	40,454	38,109	34,568	38,972	38,428
Данія	58,508	61,191	62,549	53,013	53,579	56,308
Швеція	57,134	60,283	59,180	50,812	51,845	53,442
Польща	13,146	13,781	14,342	12,666	12,415	13,812
Російська Федерація	15,435	16,007	14,126	9,347	8,759	10,743
Китай	6,338	7,078	7,684	8,069	8,117	8,827

*Таблиця складена автором за окремими розрізненими даними Всесвітнього банку [5].

Аналіз результатів порівняння показників ВВП на одну особу показує неймовірно, шокуюче відставання України за цим показником від багатьох країн світу з високорозвиненою економікою. За даними Всесвітнього банку ВВП (у поточних цінах дол. США) у розрахунок

на одну особу населення у 2012 - 2017 рр. в Італії становив від 30,1 тис. до 35,4 тис., у Японії відповідно – від 34,5 тис. до 38,9 тис., у Франції – від 36,5 тис. до 43,0 тис., у Великої Британії – від 39,9 тис. до 46,4 тис. і в Німеччині – від 41,2 тис. до 47,9 тис. Ще вищими

показники ВВП на одну особу населення були в Канаді, США, Нідерландах, Швеції, Данії, а в Норвегії вони сягали рівня від 70,8 тис. до 97,0 тис. Наведені показники у 15-25 і більше разів перевищують рівень ВВП на одну особу населення в Україні.

У 2017 році за рівнем ВВП на одну особу Україна в 4 рази відставала від Росії. Показовим, навіть вражаючим, є порівняння динаміки розвитку України і Польщі впродовж більше, ніж чверть столітнього переходу до ринкових відносин.

Загальний обсяг ВВП Польщі у 1990 р. становив, за даними Світового банку, лише 66,0 млрд дол. США і був суттєво меншим від України. У 2017 році ВВП Польщі зріс до 534,5 млрд дол., або майже у 8 разів порівняно з 1990 р. У 2017 р. вже Україна майже в 5 разів відставала від Польщі за показником загального обсягу ВВП і більш, ніж у 5 разів за цим показником у розрахунку на 1 особу.

Таке порівняння показників двох сусідніх країн переконливо свідчать про велику успішність проведених ринкових реформ у Польщі та їх невдалу реалізацію в Україні.

З огляду на мізерні показники загального обсягу ВВП і вкрай низькі показники ВВП на одну особу населення очевидно стає неможливість в Україні швидкого формування достатньої, стабільної грошово-кредитної системи, досягнення високих темпів розвитку економіки та забезпечення надійної фінансово-економічної безпеки держави.

Занепад економіки України впродовж понад чверті століття, падіння загального виробництва продукції, постійна нестача фінансових ресурсів спонукає владу все частіше брати у міжнародних фінансових організацій і в окремих державах світу значні суми валютних кредитів (позик). Однак це не забезпечило вирішення проблеми достатнього фінансування економіки держави. Борги необхідно повертати кредиторам з відсотками. Обсяги державного і гарантованого державою боргу прямо характеризують рівень фінансової безпеки держави.

Згідно з Бюджетним кодексом України, державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [6].

Показник відношення загального обсягу державного боргу (у %) до ВВП є основним при визначенні заходів по зміцненню боргової безпеки держави. Згідно з вимогами чинного Бюджетного кодексу України загальний обсяг державного і гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60% річного номінального валового внутрішнього продукту України. У Бюджетному кодексі України зафіксована необхідність і обов'язковість зменшення державного боргу, якщо його обсяг сягатиме 60% ВВП.

Відомий сучасний вітчизняний учений-економіст академік В. Гесць зазначає, що станом на кінець 2015 р. державний і гарантований державою борг сягнув 79% ВВП, що майже у 2 рази перевищує його максимально допустиму межу в 40%, яку здатна обслуговувати економіка України, виходячи з рівня її розвитку [7, с. 4].

Професор О. Тимошенко вважає за необхідне для підвищення рівня боргової стійкості держави знизити в Бюджетному кодексі України пороговий критичний рівень боргової безпеки з 60% до 30% від ВВП країни [8, с. 374].

У міжнародній практиці прийнято вважати рівень зовнішнього боргу критичним, якщо його розмір перевищує 200 дол. США на одну особу населення країни. Деякі країни, здійснюючи перебудову економіки, для забезпечення високих темпів економічного зростання за рахунок залучення довгострокових іноземних кредитів збільшили граничні межі цього показника до 300 дол. США заборгованості в розрахунку на одну особу [8, с. 368 – 369]. За нашими орієнтовними розрахунками, в Україні така гранична межа в останні роки була перевищена в 5 - 6 разів.

За рахунок збільшення обсягів боргів розбагатіти будь-якій країні світу просто не можливо. Як наголошує С. Лондар, фінансові ресурси кредитів використовують не на розширення і розвиток виробництва, не на створення нових робочих місць, не на науку і впровадження інновацій у виробництво, а на обслуговування раніше набраних боргів. Збільшення суми державного і гарантованого державою боргу до ВВП в Україні з 70,3% у 2014 р. до 79,4% у 2015 р. призвело до збільшення видатків на його обслуговування, з 13,4% загального обсягу дохідної частини державного бюджету у 2014 р. до 15,8% у 2015 р., що обмежує можливості бюджетного фінансування актуальних соціально-економічних завдань [9, с. 26].

Збільшення обсягів кредитів не вирішує проблеми достатнього фінансування економіки держави. С. Шумська з цього приводу зазначає, що за даними експертних оцінок було зроблено парадоксальний висновок: країни, що розвиваються, отримуючи ззовні 1 долар, одночасно в середньому втрачають понад 2 долари. При розрахунках до фінансового потоку, що приходить в Україну, експертами включено прямі іноземні інвестиції, портфельний капітал, грошові перекази мігрантів, фінансову допомогу, гранти на благодійність, а до потоку, що залишає країну, – відсоткові виплати по зовнішньому боргу, вивезений прибуток іноземних інвесторів, кредити розвиненим країнам, незаконні фінансові потоки [10, с. 26].

Велике практичне значення для розвитку економіки України без перебільшення має вивчення й використання досвіду країн, які змогли подолати бідність та відсталість і побудувати міцну інноваційну економіку із стійким економічним зростанням. Професор Т. Уніковська зазначає, що японське економічне диво з 1946-го до кінця 1970-х років перетворило зруйновану та економічно відсталу післявоєнну Японію на світову державу з потужною інноваційною економікою та глобальним лідерством на експортних ринках. Її щорічне економічне зростання сягало 9-11%. Ядром реформ була активна державна промислова політика при опорі на власну національну валюту, експортні доходи та захист внутрішнього ринку від глобальних інвесторів й іноземних потоків капіталу. Фінансова й монетарна політика була спрямована на прискорене економічне зростання при контрольованій інфляції [11, с. 7].

Невтішний фінансовий стан України ще більше погіршується діяльністю ширококорозгалуженого потужного тіньового сектора в економіці держави. Уникаючи оподаткування, представники тіньової економіки злочинно виводять великі фінансові ресурси в офшори та інші низькі юрисдикції.

За повідомленням С. Корабліна, точних даних про те, скільки мільярдів доларів українського походження осіло в офшорах, звісно, ні в кого нема. Існують орієнтовні міжнародні оцінки, за якими вони сягають в Україні від 117 млрд дол. до 167 млрд дол. Це становить 1,5-2 річних ВВП України. Оцінка щорічних офшорних втрат країни становить 11- 2 млрд дол. Відплив з України в офшори фінансових ресурсів – надто дороге задоволення для бідної країни [12, с. 5].

За даними С. Шумської, рівень тіньової економіки України (у процентах від обсягу офіційного ВВП), розрахований експертами Міністерства економічного розвитку і торгівлі, у 2004 р. становив 28%, а у 2016 р. – 38%. За десять років з України незаконно виведено 116,763 млрд дол. США, тобто щорічно в середньому держава втрачала 11,67 млрд дол. США. Пікові значення втечі фінансових ресурсів з України були у 2008 р. – 16,9 млрд дол., а у 2012 р. – 21 млрд дол. [10, с. 27]. Аналізуючи одержані показники, С. Шумська зробила висновок: якби ці фінансові ресурси не були виведені в офшори, то Україна не тільки розрахувалася б з боргами, але й мала вільні кошти для прискорення розвитку економіки [10, с. 31]. С. Шумська наголошує, що країна надто бідніє від втрати фінансових ресурсів. Однак в Україні на рівні уряду чомусь нема на порядку денному розгляду питань (програми) деофшоризації [10, с. 31, 40].

Тіньова економіка, яка спокійно себе почуває в Україні, значною мірою зумовлює і сприяє використанню значних обсягів готівкових фінансових ресурсів поза банківською системою, що завдає великої шкоди кредитно-фінансовій безпеці держави. Як зазначає О. Дахнова, динаміка питомої ваги готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси за період 2005-2014 рр. коливається від 26,16% до 32,22% [13, с. 279].

Національний банк України нехтує забезпеченням стабільності національної грошової одиниці. Упродовж 2014-2016 рр. помилково чи свідомо була реалізована кількаразова її девальвація. Офіційний курс гривні до 100 дол. США з 794 - 799 грн. у 2010-2013 рр. погіршився до 2555 грн. у 2016 р., або більше ніж у 3 рази [14, с. 229]. Така «шокова» девальвація призвела до виснаження й постійно низької платоспроможності на внутрішньому ринку.

За дослідженнями С. Лондар, протягом лише одного 2015 р. девальвація гривні сягала 52,2%. Це спричинило нарощування державного боргу приблизно на 400 млрд грн. або близько 25,5% внутрішнього валового продукту [9, с. 38].

Розвиток економіки держави визначальною мірою залежить від платоспроможного попиту на внутрішньому ринку. Низький рівень заробітної плати, пенсій, інші мізерні соціальні виплати у мільйонів громадян зумовлюють вкрай низьку купівельну спроможність, низький обсяг внутрішнього споживання та негативно впливають на розвиток економіки.

Закон України «Про прожитковий мінімум» визначає поняття «прожитковий мінімум» як «вартісну величину, достатню для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження її здоров'я, набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості» [15]. Законом передбачено збільшення прожиткового мінімуму на суму обов'язкових платежів та на розмір ставки податку з доходів фізичних осіб для тих, хто підлягає обов'язковому соціальному страхуванню. Однак на практиці це положення Закону не виконується. У суму прожиткового мінімуму не закладені життєво необхідні витрати на забезпечення житлом (купівля, будівництво чи оренда), видатки на освіту, оздоровлення, медичне лікування, оплату телекомунікаційних послуг. Значна кількість населення країни не в змозі достатньо забезпечити фізіологічні потреби організму повноцінним харчуванням, не говорячи про інші основні соціальні та «культурні потреби особистості», як цього передбачає закон.

Прожитковий мінімум в Україні з 1600 грн на початок 2017 р. на законодавчому рівні збільшено з 01.01.2018 р. до 1762 грн для працюючих осіб і відповідно з 1247 грн до 1373 грн для осіб, які втратили працездатність [16].

Середній номінальний розмір місячної пенсії на початок 2014 р. становив 1526,1 грн, а на початок 2017 р. – 1828,3 грн [14, с. 80]. З урахуванням купівельної спроможності продуктів харчування, підвищення плати за комунальні послуги та витрат на ліки й лікування розмір реальної місячної пенсії навіть після «осучаснення» в кінці 2017 р. значно знизився і є мізерним.

Середньомісячна номінальна заробітна плата в Україні з 3265 грн у 2013 р. зросла до 5183 грн у 2016 р. [14, с. 26]. Однак реальна заробітна плата через кількаразову девальвацію гривні та високу інфляцію за цей період значно зменшилася. Відповідно знизилось і споживання. Рівень життя переважної більшості громадян погіршився. Середня заробітна плата в Україні становила на кінець 2017 р. – 8777 грн, за вересень 2018 р. – 9042 грн. Однак, як і в 2016 році, у зв'язку із подорожчанням долару, її рівень є вкрай низьким порівняно із відповідним показником розвинутих країн.

Загальновідомо, що успішний розвиток і зростання економіки можливі лише за умови досягнення достатньо високого рівня рентабельності виробництва. Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств промисловості країни у 2012 – 2016 рр. був вкрай низьким і становив від 0,8% у 2015 р. до 4,2% у 2016 р. [14, с. 495]. У середньому третина підприємств промисловості в досліджувані роки були збитковими.

За таких низьких результатів ефективності виробничої діяльності у підприємств немає фінансових ресурсів не тільки на розширене, а навіть на просте відтворення виробничих фондів, трудових ресурсів, виробництва продукції. Ступінь зносу основних засобів промислових підприємств у 2016 році сягала загрозливих 76,9%.

Щорічно багато підприємств банкрутують, припиняють свою виробничу діяльність і зникають. Лише за 2014 – 2016 рр. кількість великих і середніх за розмірами підприємств промисловості країни зменшилася порівняно з 2013 р. на 904 од., або на 15,8%, зокрема великих – відповідно на 164 од., або на 44,3%. Через руйнацію підприємств майже 700 тис. працівників промислових галузей за три роки втратили роботу і стали безробітними [17, с. 817, 821].

Висновки

Результати проведеного аналізу однозначно свідчать про те, що економіка України, її грошово-кредитна система сьогодні знаходяться у стані глибокого занепаду. Кількаразова девальвація гривні, високий рівень інфляції впродовж 2014 - 2016 рр. зумовили низьку рентабельність діяльності підприємств, яка не забезпечує не тільки розширене, а навіть просте відтворення виробничих фондів, трудових ресурсів, виробництва продукції. Швидкими темпами продовжується руйнація підприємств.

Показники ВВП у розрахунку на одну особу населення у 2015 – 2017 рр. становили лише 2,1-2,6 тис. дол. США, що в 15–25 разів менше порівняно із показниками країн з високорозвинутою економікою.

Широко розповсюджена тіньова економіка, злочинне виведення великих фінансових ресурсів у офшори, політика наполегливого, безоглядного збільшення державного боргу до обсягів, які не здатна обслуговувати економіка, унеможливають економічне зростання та відновлення фінансово-економічної безпеки України.

Низький рівень середньомісячної заробітної плати, мізерні, навіть після «осучаснення», пенсії зумовлюють низьку купівельну спроможність на внутрішньому товарному ринку, низький рівень споживання і цим вкрай негативно впливають на розвиток виробництва. Низькі державні стандарти рівня життя населення на законодавчому рівні затверджують бідність як нормальний стан людського буття і все більше поглиблюють її, що унеможливає збільшення внутрішніх інвестицій.

В Україні за чверть століття так і не було створено довгострокової стратегії розвитку країни. Уряду життєво необхідно якнайшвидше розробити стратегію розвитку економіки держави, обговорити і узгодити її з громадськістю та почати наполегливо впроваджувати систему чітко обґрунтованих стратегічних заходів по тяжкому наразі відновленню і зростанню національної економіки.

Література

1. Проект Концепції фінансової безпеки України. URL: <http://www.ufin.com.ua/koncepcia/008.doc> (дата звернення: 03.07.2018).
2. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наукова монографія. Київ : Національна академія управління, 2010. 232 с.
3. Фінансова безпека підприємства і банківських установ: монографія / за заг. ред. А.О. Єліфанова. Суми: УАБС НБУ, 2009. 295 с.
4. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : КНЕУ, 2000. 528 с.
5. Всесвітній банк. Офіційний сайт. URL: <http://www.worldbank.org> (дата звернення: 10.04.2018, 16.05.2018).
6. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-V. Дата оновлення: 11.10.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2456-17> (дата звернення: 18.10.2018).
7. Геєць В.М. Особливості взаємозв'язку економічних і політичних передумов реконструктивного розвитку України. *Економіка України*. 2016. № 12 (661). С. 3–21.
8. Тимошенко О.В. Європейські критерії оцінювання боргової безпеки. *Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал*. 2015. № 7 (169). С. 366–376.
9. Лондар С.Л., Лондар О.С. Можливості трансформації сучасної боргової політики в Україні. *Фінанси України: наук.-практ. журнал Міністерства фінансів України*. 2016. № 7 (248). С. 26–43.
10. Шумська С.С. Фінансове багатство України в офшорах світу та офшоризація капіталу банківської системи. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 4. С. 25–47.
11. Уніковська Т. Нова економічна стратегія України. *Дзеркало тижня України*: Інформаційно-аналітичний тижневик. 2017. 25 лютого. № 7 (303). С. 7.
12. Кораблін С. Офшорне виснаження. *Дзеркало тижня України*: Інформаційно-аналітичний тижневик. 2016. 14 травня. С. 5.
13. Дахнова О.Є., Городецька Т.Е., Семенець А.О. Аналіз стану грошово-кредитної безпеки України. *Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал Національної академії управління*. 2016. №1 (175). С. 277–285.
14. Статистичний щорічник України за 2016 рік. Державна служба статистики України. Київ. 2017. 611 с.
15. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV. Дата оновлення: 20.01.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/966-14> (дата звернення: 28.09.2018).
16. Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 07.12.2017 р. № 2246-VII. Дата оновлення: 13.10.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (дата звернення: 15.10.2018).
17. Аналітична доповідь до щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2017 році». Київ: НІСД, 2017. 928 с.

References

1. Proekt Kontseptsii finansovoi bezpeky Ukrainy [Draft Financial Safety Concept of Ukraine]. *ufin.com.ua*. Retrieved from <http://www.ufin.com.ua/koncepcia/008.doc> [in Ukrainian].
2. Yermoshenko, M.M. (2010). *Finansova skladova ekonomichnoi bezpeky: derzhava i pidpriemstvo [Financial component of economic security: state and enterprise]*. Kyiv : Natsionalna akademiia upravlinnia [in Ukrainian].
3. Yepifanova, A.O. (2009). *Finansova bezpeka pidpriemstva i bankivskykh ustanov [Financial security of enterprises and banking institutions]*. Sumy: UABS NBU [in Ukrainian].
4. Pokropyvnyy S.F. (2000). *Ekonomika pidpriemstva [Economy of the enterprise: a textbook]*. Kyiv : KNEU., [in Ukrainian].
5. Vsesvitnii bank [World Bank]. *worldbank.org*. Retrieved from <http://www.worldbank.org>.
6. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 № 2456-V [The Budget Code of Ukraine dated 08.07.2010 № 2456-V]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2456-17> [in Ukrainian].
7. Heiets, V.M. (2016). Osoblyvosti vzaiemozviazku ekonomichnykh i politychnykh peredumov rekonstruktyvnoho rozvytku Ukrainy [Features of the interconnection of economic and political preconditions of the reconstruction of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 12 (661), 3–21 [in Ukrainian].
8. Tymoshenko, O.V. (2015). Yevropeiski kryterii otsiniuvannia borhovoii bezpeky [European criteria for assessing debt security]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of the economy*, 7 (169), 366–376 [in Ukrainian].
9. Londar, S.L. & Londar, O.S. (2016). Mozhlyvosti transformatsii suchasnoi borhovoii polityky v Ukraini [Possibilities of Transforming Modern Debt Policy in Ukraine]. *Finansy Ukrainy: nauk.-prakt. zhurnal Ministerstva finansiv Ukrainy – Finance of Ukraine: sciences-practice. Journal of the Ministry of Finance of Ukraine*, 7 (248), 26–43 [in Ukrainian].
10. Shumska, S.S. (2016). Finansove bahatstvo Ukrainy v ofshorakh svitu ta ofshoryzatsiia kapitalu bankivskoi systemy [Financial wealth of Ukraine in the offshore world and offshore the capital of the banking system]. *Ekonomika i prohnouzuvannia – Economics and Forecasting*, 4, 25–47 [in Ukrainian].
11. Unikovska, T. (2017). Nova ekonomichna stratehiia Ukrainy [The New Economic Strategy of Ukraine]. *Dzerkalo tyzhnia Ukrainy – Mirror of the week of Ukraine*, 7 (303), 7 [in Ukrainian].
12. Korablin, S. (2016). Ofshorne vysnazhennia [Offshore exhaustion]. *Dzerkalo tyzhnia Ukrainy – Mirror of the week of Ukraine*, 5, [in Ukrainian].
13. Dakhnova, O.E., Horodetska, T.E. & Semenets, A.O. (2016). Analiz stanu hroshovo-kredytnoi bezpeky Ukrainy [Analysis of the state of monetary and security of Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky: naukovyi ekonomichnyi zhurnal Natsionalnoi akademii upravlinnia – Actual Problems of Economics: Scientific Economic Journal of the National Academy of Management*, 1 (175), 277–285 [in Ukrainian].
14. *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2016 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2016.]*. (2017). Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
15. Pro prozhytkovyi minimum : Zakon Ukrainy vid 15.07.1999 r. № 966-XIV [About the subsistence minimum: Law of Ukraine dated July 15, 1999 No. 966-XIV]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/go/966-14> [in Ukrainian].
16. Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2018 rik: Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 r. № 2246-VII [About the State Budget of Ukraine for 2018: Law of Ukraine dated 07.12.2017 No. 2246-VII.] *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> [in Ukrainian].
17. *Analitichna dopovid do shchorichnoho poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshche Ukrainy u 2017 rotsi» [Analytical report to the annual message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine «On the Internal and External Situation of Ukraine in 2017»]*. Kyiv: NISD. [in Ukrainian].